

Darüleytamlar

A. Rıza Erkan* / Dr. Gönül Erkan**

Darüleytam kısaca yetimhane, yetimler evi ya da öksüzler yurdu anlamına gelmektedir.

Daha ayrıntılı bir anlatımla darüleytamlar, ülkenin kimsesiz ve çaresiz çocuklarını meslek hayatına hazırlamak amacıyla devlet tarafından açılmış şefkat ve terbiye kurumlarıdır.¹

Darüleytamların Kuruluşu ve Gelişimi

Darüleytamların kuruluşunda Kastamonu Milletvekili İsmail Mahir Efendi (1869-1916)'nin büyük rolü olmuştur.² İsmail Mahir Efendi, Trablus ve Balkan Savaşları'nda çoğalan şehit çocuklarını korumak amacıyla çetin bir mücadele vermiştir.³ Bu mücadelesi sonucu Osmanlı Meclis-i Mebusanı, Maarif Nezareti (Eğitim Bakanlığı)'ne bağlı olarak darüleytamların kurulmasını kabul etmiş⁴ ve 13 Kasım 1914'de darüleytamlar kurulmaya başlamıştır.⁵ İlk darüleytam Sait Halim Paşa tarafından kuruma armağan edilen Bebek Yalısı'nda hizmete girmiştir.⁶ Daha sonraki yıllarda darüleytam sayısı altmışikiye yükselmiştir.⁷

* Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'ndan Emekli Şube Müdürü.

** Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Öğretim Görevlisi.

1. **Darüleytamlar Talimatnamesi** (İstanbul: Maarif Vekâleti Darüleytamlar Müdüriyet-i Umumiyesi, 1924), s. 1;
Taht-ı Himaye-i Mufahhama-i Hazret-i Hilâfet Penahi Muazzamada Darüleytam Çağlayan Kız Şubesi (Yer ve tarih belirtilmemiş), s. 1.
2. M. Rauf İnan. **Atatürk'ün Evrenselliği, Önder Kişiliği, Eğitimci Kişiliği ve Amaçları** (Ankara: Unesco Türkiye Milli Komisyonu, 1983), s. 134 ve 141.
3. Osman K. Akol. **Kimsesiz Çocuklar** (Ankara: 1950), s. 50;
A. Necati Ertuğrul. "Korunmaya Muhtaç Çocuklar Davasının Tarihçesi ve Bugünkü Hizmetler Hakkında Rapordur", **Sosyal Hizmet Dergisi**, 1,8 (Nisan, 1963), s. 11 ve 12.
4. Muslih Fer. "Korunmaya Muhtaç Çocuklar", **Sosyal Hizmet Dergisi**, 5,6 (Şubat-Mart-Nisan 1974), s. 6.
5. İnan. **Ön. ver.**, s. 141.
6. Akol. **Ön. ver.**, s. 12;
Ertuğrul. **Ön. ver.**, s. 12.
7. Muhittin Celal Duru. "İstiklâl Harbi Hatıraları", Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına Sunulan Rapor (Ankara: 1960) c. 12

Birinci Dünya Savaşı sonlarına doğru bir yasa⁸ ile, tüm darüleytamlar Maarif Nezareti'ne bağlı bir genel müdürlük halinde birleştirilmiştir. Aşağıda önemli maddeleri verilecek olan yasadaki anlaşılacağı gibi, bu kurumların işleyişi tarım ve sanat öğretimine yöneltilmiştir. Buna bağlı olarak üretime ve işletmeciliğe ağırlık tanınmıştır.

Bu yasa Fer'in⁹ de işaret ettiği gibi, Osmanlı İmparatorluğu'nun Meşrutiyet döneminde özellikle şehit çocuklarının korunması ve yetiştirilmesi için darüleytamların yönetimine yeni ve önemli bir nitelik kazandırmıştır.

Yasanın önemli maddeleri şunlardır:

1. Maarif Nezareti tarafından kurulan tüm darüleytamlar ve kurumları birleştirilerek Nezaret'e bağlı bir genel müdürlük kurulmuştur. Bu genel müdürlük tüzel kişiliğe sahip olup katma bütçe ile idare olunur.

2. Darüleytamlar Müdüriyeti Umumiyesi (Darüleytamlar Genel Müdürlüğü)'ne, Maliye Nezareti tarafından beşyüz dönüme kadar parasız toprak verilecek ve ayrıca bir defaya ait olmak üzere yüzellibin lira ödenecektir. Bunların yanı sıra para, bağış, taşınır ya da taşınmaz mal ve devletin fazla gelirleri bu kurumun sermayesini oluşturur.

3. Kurumun gelirleri aşağıda gösterilmiştir:

- Bütçeye her yıl konulacak para,
- İl özel idareleri ile belediye bütçelerine konulacak yardım ödenekleri,
- Darüleytamların tüm emlak ve gelirleri ve kurumlarının kira, gelir ve kârları,
- Çeşitli bağışlar,
- Diğer gelirler.

4. Darüleytamlarda tarım ve sanat öğretimi ve uygulaması yapılır. Bu sanatların gelişmesi ve yayılması ve darüleytamların mal ve toprakları ile öğrencisinin çalışma ve işgücünden yararlanmak için kurumlar açılabilir. Ayrıca, sınırlı sorumlu sermayesi eshama münkasim (sermayesi hisse senetlerine bölünmüş) komandit ya da anonim şirketlerle ortaklıklar kurulabilir.

Bu yasanın yanı sıra, darüleytamları parasal yönden desteklemek amacıyla Evlâd-ı Şuheda Vergisi (Şehit Çocukları Vergisi) adı altında ayrı bir vergi konulmuştur.¹⁰

8. "Darüleytamlar Müdüriyeti Umumiyesi Teşkilî ve Mütferriatı Hakkında Kanun", 224, 2 Nisan 1333 (1917). **Düstur**. İkinci Tertip. Cilt: 9 (İstanbul: Başvekalet Müdevvenat Müdüriyeti, 1928).

9. Fer. **Ön. ver.**, s. 6.

10. **Aynı**.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin kurulmasından bir süre önce, Darüleytamlar Genel Müdürü Selâhattin bey (Öksüzcü) Anadolu'daki darüleytamları kapatmış ancak İstanbul'da yedi şubeli bir tek darüleytam bırakmıştır.¹¹ Bu yola başvurulmasının nedeni, o dönemdeki parasal sıkıntılar yüzünden Anadolu'daki darüleytamların giderlerinin karşılanamamasıdır.¹² Kapatılan bu darüleytamlara ait eşya ve gereçlerin bir kısmı İstanbul'a taşınırken kaybolmuştur. Bunun yanı sıra, Haydarpaşa Garı'nda bazı çocuklar Ermeni öksüzü oldukları iddia olunarak alınıp götürülmüşlerdir. Darüleytamda sekizbinden fazla çocuk kayıtlı olduğu halde, bu sayı ilkinbeşyüze düşmüştür.¹³

İstanbul'daki şubeler Ortaköy sahillerindeki saraylarla, Balmumcu Köşkü ve Çağlayan Köşkü gibi binalarda idi. Yatak ve çamaşır takımları yardımsever kişilerden sağlanan lüks eşyalardan oluşmakta idi. Ancak bir süre sonra, çocukların bakımı ve öğrenim düzeyinde bir gerileme başgöstermeye başlamıştır. Genel sağlık muayenesinde sekizyüzden fazla trahomlu çocuk bulunmuş ve şubelerden biri hemen hastane haline getirilerek hastalar tedavi altına alınmıştır.¹⁴

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti kurulunca, Anadolu'da hiç bir darüleytam bulunmadığından Muhacirin Bütçesi (Göçmenler Bütçesi)'nden iki, üç depo ile Amerikan Hayır Cemiyeti'nin yardım ettiği iki, üç aşhane birleştirilerek bir darüleytam haline getirilmeye çalışılmıştır.¹⁵

Darüleytamlara İlişkin Yönetmelikler

Türkiye Büyük Millet Meclisi bu arada darüleytamları Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti'ne şimdiki adıyla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlamış ve 1922 tarihli bir yönetmelik¹⁶ ile bu kurumları Türkiye Büyük Millet Meclisi Muavenet-i İçtimaiye Komisyonu (Sosyal Yardım Komisyonu)'nun denetimine bırakmıştır. Atatürk'ün imzasını taşıyan bu yönetmelik, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin sosyal konulara öncelik tanıdığını büyük bir açıklıkla ortaya koymaktadır.

11. Duru. **Ön. ver.**, s. 13.

12. **Meydan Larouise-Büyük Lügat ve Ansiklopedi**. Cilt: 3 (İstanbul: Meydan Yayınevi, 1970), s. 406.

13. Duru. **Ön. ver.**, s. 13.

14. **Aynı**, s. 13 ve 14.

15. **Aynı**, s. 13.

16. "Darüleytamlar Talimatnamesi", 2042. 5 Aralık 1338 (1922). **Düstur**. Üçüncü Tertip. Cilt: 3 (İstanbul: Başvekalet Müdevvenat Müdüriyeti, 1928).

Yönetmeliğin getirdiği esaslar özetle şunlardır:

Darüleytamlar göçmen ve mülteci yetimleriyle, şehit ve yoksul çocuklarını öğretim ve eğitime tâbi tutmak ve bunların uygarca yaşama- larını sağlamak amacını güder.

Darüleytamların geliri Bakanlık bütçesinden ayrılacak yardım, belēdiye ve özel idareler bütçelerinden ayrılacak ödenekler, dışarıdan yapılacak bağışlar ve kurumun çalışmalarından elde edilecek gelirlerden oluşmaktadır.

Darüleytamlar, Bakanlık tarafından atanan bir müdür tarafından yürütülür. Her kurumda müdürün başkanlığında muhasebe memuru, satınalma ve ambar memuru, satış memuru ve kâtipten oluşan bir yön- etim kurulu bulunmaktadır.

Bu kurumlar ders ve sanat yönünden iki şubeye ayrılmıştır. Sanayi dalları şunlardan oluşmaktadır: Dokumacılık, halıcılık, çorap ve fanile, kunduracılık, terzilik, marangozluk ve yapıcılık. Her kurumun sanat dalları Bakanlık tarafından saptanır.

Kurumlarda her sanat şubesinde uzman bir ustabaşı vardır.

Bu kurumlarda kız ve erkek çocukların geleceklelerini güvence altına almak için şu işlemler uygulanır:

a) Yaşı, bünyesi ve durumu uygun olan her çocuk üretici sayılarak komisyonca takdir edilecek oranda kurumun safi kazancına ortak olur. Çocuğa düşen kazanç toplamı tasarruf cüzdanına işlenir ve Osmanlı Bankası ya da Ziraat Bankası'na yatırılır.

b) Öğrenim süresini doldurduktan sonra yaşama atılan kız ve erkek çocuklar kurum tarafından evlendirildiklerinde bankadaki paralarının tamamını kendilerine teslim olunur.

c) Kız öğrenciler bir meslekî yaşam sağlayana kadar kurumun bakımında kalır; erkek öğrenciler ise kurumdaki öğrenimini tamamladıktan sonra diğer okullara yerleştirilirler.

d) İlkokul öğrenimini bitirmeden 14 yaşına giren erkek öğrencilerin kendilerine okulca bir meslekî geçim sağlanmak koşuluyla kurumla ilişkileri kesilir.

Darüleytamlar bir süre sonra Maarif Vekâleti'ne yani yeniden Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Bu Bakanlık tarafından 1924 yılında yeni bir yönetmelik hazırlanmıştır.¹⁷ Hazırlanan yönetmeliğin ortaya koyduğu belli başlı esaslar şöyle özetlenebilir:

Darüleytamlarda öğrenim, temelde ilkökul öğrenimdir. 12 ya da 13 yaşlarında ve hiç öğrenim görmeden kuruma gelen çocuklar sanat şubelerine verilir. Ayrıca, özel bir programla okuyup yazma öğretilerek noksanlıklarının giderilmesine çalışılır.

Darüleytamlar ana sınıfları, ilk öğrenim sınıfları ve sanat şubeleri olmak üzere üç bölümden oluşur. Zorunluluk dolayısıyla bazen bu üç bölüm bir kurumda toplanabilir. Olanak buldukça özellikle sanat öğrencilerinin ayrı kurumlarda toplanması tercih edilmektedir.

Ana sınıfına 5-7 yaş, ilk öğrenime 8-15 yaş ve sanat şubesine 16-18 yaş arasındaki çocuklar devam ederler.

Darüleytamlarda ilk öğrenim diploması alan çocuklar yeteneklerine göre öğretmen okullarına ya da liselere gönderilirler. Bu okullara gide- meyecek olanlar da sanayi, ziraat, küçük sıhhiye, bahriye, astsubay, ebe, hastabakıcı v.b. okullarına yatılı ve parasız olarak yerleştirilirler.

Yukarıda sözü edilen okulların giriş sınavlarında başarılı olamayan- lar ile öğrenim çağını geçirmiş olanlar sanayi darüleytamlarında yetiş- tirilirler.

Darüleytamlar müdür ve müdür yardımcısı tarafından yönetilir. Kurumda bir terbiye ve talim heyeti bulunmaktadır. Bu heyette öğret- menler görev almaktadır. Kurumda ayrıca doktor ve eczacı, hesap me- muru, satınalma ve satış memuru, ambar ve depo memuru ve kâtip bulunmaktadır. Öğretmenler kurulu ve disiplin kurulu olmak üzere iki de kurul kurumun bünyesinde yer almaktadır.

Çocukların darüleytamlara kabulü şöyle olmaktadır:

a. Darüleytamlara kabul edilecek çocukların yaşlarının 5'den aşağı, 13'den yukarı olmaması gerekir.

b. Anababadan yoksun olanlar, yalnız babadan yoksun olanlara göre her zaman tercih edilirler.

c. Geri zekahlılar, öğrenim ve bir sanat edinmeye engel olacak dere- cede sakat ve tedavisi olanaksız bir hastalığa yakalanmış olanlar da- rüleytamlara kabul edilmezler.

Darüleytamlarda çocukların kaydının silinmesi ise şöyledir:

a. Kızlar 20 ve erkekler 18 yaşına gelinceye kadar kurumda öğrenci olarak kalabilirler. 16 yaşına varan erkek çocukların, dışarıda kendi başlarına geçimlerini sağlayacakları konusunda delil göstermek koşuluyla ilişkileri kesilir.

b. Kurumla ilişkilerini kesen öğrencilere giysi ve çamaşırları ve biriken paraları verilir.

17. Darüleytamlar Talimatnamesi. 1924.

c. Darüleytamdan çıkacak olan çocuklara dışarıda geçimlerini sağlamak üzere yer ve görev bulunur.

d. Evlenme yoluyla darüleytamdan ayrılacak kızlara biriken paralarının % 50'si oranında çeyiz verilir. Kalan % 50'yi 20 yaşına gelmeden tasarruf edemezler. Ancak hastalık gibi ya da zorunlu bir mazeret karşısında kurum müdüriyeti geri kalan parayı sahibine verir.

Yukarıda sözü edilen iki yönetmelik arasında genel bir karşılaştırma yapılacak olursa, her iki Bakanlık zamanında da darüleytamların aynı amaca hizmet ettiği ve temelde ders ve sanat yönünden iki şubeye ayrıldığı görülmektedir.

Sanat dallarında çalışan çocuklar kurumun sağladığı gelirden yararlanabilmektedirler. Bunun yanı sıra, her iki yönetmelikte de çocukların geleceklelerinin güvence altına alınmasına ilişkin hükümler bulunmaktadır.

Bütçe yönünden ikinci yönetmelikte bir açıklama olmamakla birlikte kurumun, daha önce sözü edilen kaynaklardan yararlandığı tahmin edilebilir.

İkinci yönetmelik ile birlikte kurumun kadrosunun genişlediği görülmektedir. Örneğin doktor, eczacı gibi. Bunun yanı sıra bazı kurullar oluşturulmuştur.

Yine ikinci yönetmelikte kuruma alınış koşulları, kuruma alınma ve kurumdan ayrılma yaşları daha kesin olarak belirtilmiştir. Buna paralel olarak, ders ve sanat şubelerinin de alt ve üst yaş sınırı belirlenmiştir.

Görüldüğü gibi ikinci yönetmelik ilkinde göre daha geniş kapsamlı ve ihtiyaçlara daha iyi cevap verebilecek niteliktedir. Bunda geçmiş tecrübelerin rol oynadığı muhakkaktır.

Darüleytamların Kaldırılması

Darüleytamlar, 1926 yılında çıkarılan bir yasa¹⁸ ile kaldırılmıştır. Bu yasa ile, Hazine'den darüleytamlara sermaye olmak üzere devredilen taşınmaz mallar ile çeşitli yollarla kurum adına sağlanan taşınmaz mallardan okul olarak kullanılanların Hazine'ye verilmesi ve ayrıca gelir getiren ev, dükkan gibi yerlerin de buldukları ilin özel idarelerine devrolunması öngörülmüştür.

18. "Öküz Yurtları Teşkilâtı Hakkındaki 2 Nisan 1333 (1917) Tarihli Kanununun İlga ve Mezkûr Yurtlar Hesabatının Tasfiyesine Dair Kanun", 931, 10 Haziran 1926. **Sicil-i Kavanin.** Cilt: 3 (İstanbul: 1927).

Aynı yasada bir dipnotta belirtildiğine göre, darüleytamlar kapatılmadan kısa bir süre önce İlk Tedrisat Müdüriyet-i Umumiyesi (İlköğretim Genel Müdürlüğü)'ne bağlanmış ve 1926 bütçe yasası ile adı "şehir yatı okulu" olmuştur.

Evlad-ı Şuheda Vergisi de harp malülleri ve şehit çocuklarına tütün ikramiyesi olarak dağıtmaya başlanmıştır.¹⁹

Darüleytamlar ve Kâzım Karabekir Paşa

Darüleytamlar denildiğinde Doğu Cephesi Komutanı Kâzım Karabekir Paşa'dan söz edilmeden geçilmez. Doğu'daki askerî başarılarının yanı sıra, o yokluk günlerinin önemli bir sorunu olan kimsesiz çocuklar konusuna eğilmesi, halk arasında kendine büyük bir sempatinin doğmasına yol açmıştır.*

"Yetimler babası" olarak anılan Karabekir, bu çocukların bakımı ve eğitimi için "Çocuklar Ordusu" adı altında bir kurum kurduğu gibi darüleytamlarla da yakından ilgilenmiştir. Bu amaçla, özellikle Erzurum, Diyarbakır ve Tekirdağ Darüleytamlarını sık sık ziyaret etmiş ve yiyecek konusunda ordudan yardım sağlamıştır. Darüleytamlara ayrıca yün, pamuk ve tülbent yardımında bulunmuştur.

Bunun ötesinde, 24 Mayıs 1919'da Erzurum Darüleytamı'ndan ilk olarak yaşı 12'den yukarı otuzüç çocuğu iki kolorduluk sanayi takımla-

19. Akol. **Ön. ver.**, s. 52.

* Kâzım Karabekir Paşa'nın Yetimleri İle İlgili Bir Anım:

Kâzım Karabekir Paşa'nın Erzurum'da yetiştirdiği yetim çocuklardan bir kısmı Kurtuluş Savaşı'nın en kritik dönemlerinde, yanılmıyorsam 1920'nin sonu ya da 1921 yılının başlarında, Ankara'ya gitmek üzere Kalecik İlçesi'nden geçtiler. Onları halk, memurlar ve ilkokul öğrencileri sevgi ve heyecan içinde karşıladık. Yaklaşık 7-15 yaşları arasında olan bu çocuklar askerî giysiler içinde idiler ve davranışlarında büyük bir disiplin göze çarpıyordu. Öğretmenleri ile birlikte Kalecik'te birkaç gün dinlendiler.

Bu arada büyük yaşta çocuklar ilkokulumuza gelerek bize çeşitli marşlar öğrettiler. Güftesi Kâzım Karabekir Paşa'ya ait olan "Çocuklar Ordusu Marşı"nın Çelik gibi kollu/Tunçtan ayaklı/Türk hiç yılar mı/Türk hiç yılar mı/Türk yılmaz/Türk yılmaz/Cihan yıkılsa Türk yılmaz... mısraları halen aklımdadır.

Çocukların öğrettikleri bir diğer marşın içinde yer alan İşte hayat, işte emel/Vatan için sağlam temel... mısralarındaki "hayat" ve "emel" sözcüklerinden esinlenen Karabekir, kızlarının adını Hayat ve Emel koymuştu.

Bu çocuklar doktor kontrolü altında idiler. Çocuklara yedirilmek üzere Kalecik Belediyesi tarafından evlerden dut, üzüm ve ceviz gibi kuru meyvalar toplandı. O sırada Belediye Kâtibi olan rahmetli amcam, meyvaların çeşitli yerlerden toplandığı ve çeşitli ellerden geçtiği için mikrop korkusuyla doktorları tarafından çocuklara yedirilmediğini söylemişti.

Bu çocuklar sonradan askerî, sanat ve öğretmen okullarına yerleştirildiler ve öğrenimlerini tamamladıktan sonra yurt düzeyinde önemli görevler aldılar. A.R.E.

rına yerleştirmiş; bunları asker gibi giydirmiş ve bedeneğitimi yapmalarını sağlamıştır. Bu çocuklar günün yarısında okuma-yazma öğrenmişler; diğer yarısında da ayrıldıkları sanayi şubesine göre terzi, kundura ya da saraç çıraklığı yapmışlardır.²⁰

Karabekir darüleytamlara devam eden çocuklara başka şehirleri gezme olanağını da yaratmıştır. Bu çocuklar gezileri sırasında özellikle başarılı temsilcileri ile dikkati çekmişlerdir. Bu temsilcilerinin yanı sıra, oynadıkları halk oyunlarından, çeşitli müzik ve bedeneğitimi gösterilerinden, disiplinli hareketlerinden ve temizliklerinden basında övgü ve hayranlık ile bahsedilmiştir.²¹

Sonuç

Türkler'de korunmaya muhtaç çocuklar konusu uzun yıllar yardımsever kişilerin kurduğu vakıfların hizmet alanına girmekte idi. Devletin koruyucu önlemlerine pek gerek duyulmamıştı. Her ne kadar Mithat Paşa'nın Tuna Valisi iken açtığı ıslahhaneler bulunmakta ise de bu girişim korunmaya muhtaç çocukları kısmen içine alıyordu.²² Korunmaya muhtaç çocukların bakımı ve eğitimi ile ilgili ilk önemli adım ancak darüleytamların kurulması ile atılmıştır. Bu nedenle, darüleytamların korunmaya muhtaç çocuklar alanında ayrı bir yeri ve anlamı vardır.

Pek çok tanınmış profesör, general, öğretmen, müzisyen, ressam, tüccar ve üst düzeyde memur yetiştiren darüleytamlar²³, savaş ve mütareke yıllarının tüm yükünü omuzlamışlar ve bu yılların bunalmış dönemlerine karşın ayakta durmayı becerebilmişlerdir. Ayrıca, giderek azalan bir bütçe ile çocukların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmışlardır. Uzun süren savaşların ortaya çıkardığı çocuk sorununun olağanüstü önemi olan bu kurumlar bir süre sonra da devirlerini tamamlayarak kapatılmışlardır.

Ancak ne var ki, daha sonra kurulan "yetiştirme yurtları"nın çekirdeğini hemen hemen darüleytamların oluşturduğu görülmektedir. Bu yurtlar da ders ve sanat üzerine kurulu olup korunmaya muhtaç çocuklar alanında bugün önemli bir görevi yerine getirmektedirler.

20. Kâzım Karabekir, "Çocuk Davamız", (İstanbul: 1965), ss. 1-91.

21. Aynı, ss. 92-172.

22. Fer. Ön. ver. s. 5.

23. Akol. Ön. ver. s. 52.

Korunmaya Muhtaç Çocuklar*

Dr. Nesrin Güran Koşar**

Çocuk Sevenler Derneğinin amacına uygun olarak düzenlediği bu toplantıda korunmaya muhtaç çocuğun çeşitli yönlerden incelenmesine olanak sağlanmasını şükranla karşılıyorum. Zaman sınırlılığı dolayısıyla genel bir çerçevesini sunacağım korunmaya muhtaç çocuklar ve bu çocuklara ne tür hizmetler götürülebileceği konusuna geçmeden önce birkaç noktaya değinmek istiyorum:

"Korunmaya muhtaç çocuk" deyimini yeni bir kavramı belirlemektedir. Daha önceleri kullanılan "kimsesiz ve yoksul çocuk" kavramı, yerini daha kapsamlı olan "korunmaya muhtaç çocuk" kavramına bırakmıştır. Çünkü zaman içinde kimsesiz ve yoksul olmayan çocuğun da korunmaya muhtaç olabileceği görülmüş, çocukların ihtiyaçlarının yalnızca barınma, yiyecek, içecek olmadığı bunlar yanında sevgiye, özene de ihtiyaçları olduğu keşfedilmiştir.

Bilindiği gibi her toplum geleceğinin güvencesi çocuğu ve birliğinin temeli aileyi korumak açısından gelenek, görenek ve yasalarıyla gereken düzenlemeleri yapar. Hatta günümüzde çocuğa güvence uluslararası düzenlemelerle de sağlanmaktadır. Örneğin 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile 1959 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Beyannamesi hemen her ülke tarafından onaylanmış 20. yy. çocuk refahı siyasetini yansıtan önemli belgelerdir. Çocuk Hakları Beyannamesi hiçbir ayırım yapmaksızın tüm çocukların korunmasını, fiziksel, ruhsal ve zihinsel gelişimleri için yetenekleri ölçüsünde olanak sunulması, kişiliğinin gelişimi için gerekli sevgi, şefkat ve anlayışın sağlanması, ebeveyn sorumluluğu altında sağlıklı bir ortam ve maddi güvenlik içinde büyümesi, zorunluk olmadıkça ailesinden, özellikle annesinden ayrılmaması, çocuğa uygun bir eğitim verilmesi, zulüm ve istismardan korunması gibi önemli hükümler içermektedir.

Ülkemiz hukuk ve idare sistemleri de çocuğun ve ailenin korunmasına yönelik oldukça kapsamlı hükümler getirmektedir. Başta Anayasa-

* Çocuk Sevenler Derneğince 25 Nisan 1986 günü yapılan "Sosyal Hizmetler Alanında Kadının Yeri ve Çocuk Sevenler Derneği'nin 25. Yılı" Seminerinde sunulan tebliğ.

** Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Öğretim Üyesi.